

Til Anna
“I går er stadig perfekt”

Indholdsfortegnelse

KAPITEL ET • ATHENA

Mødet med et bløddyr's sind 9

KAPITEL TO • OCTAVIA

*Det her burde ikke kunne lade sig gøre:
at smage smerte, at se drømme* 39

KAPITEL TRE • KALI

Fiskenes fællesskab 70

KAPITEL FIRE • ÆG

Begyndelse, slutning og evnen til at ændre form 102

KAPITEL FEM • FORVANDLING

Kunsten at trække vejret i havet 134

KAPITEL SEKS • UDGANG

Frihed, begær og flugt 163

KAPITEL SYV • KARMA

Valg, skæbne og kærlighed 189

KAPITEL OTTE • BEVIDSTHED

At tænke, at føle, at vide 219

Tak 253

Udvalgt bibliografi 257

Om forfatteren 265

Athena

Mødet med et bløddyrs sind

En usædvanlig varm dag i midten af marts, da sneen var ved at blive til mudder i New Hampshire, rejste jeg til Boston, hvor alle slentrede langs havnen eller sad på bænke og spiste is. Jeg forlod det velsignede solskin til fordel for New England Aquariums fugtige, dunkle ro. Jeg havde en aftale med en kæmpe stillehavsblæksprutte.

Jeg vidste ikke ret meget om blæksprutter – ikke engang, at den videnskabeligt korrekte flertalsform på engelsk ikke er *octopi*, som jeg altid havde troet (det viser sig, at man ikke kan sætte en latinsk endelse – *i* – på et ord, der stammer fra græsk, som for eksempel *octopus*). Men det, jeg vidste, var fascinerende. Her er et dyr med gift som en slange, næb som en papegøje og blæk som en gammeldags fyldepen. Den kan veje lige så meget som et menneske og blive lige så lang som en bil, samtidig med at den kan klemme sin posede, knogleløse krop gennem en åbning på størrelse med en appelsin. Den kan ændre form og farve. Den smager med huden. Det allermest fængslende var, at jeg havde læst, at blæksprutter er kloge. Dette bekræftede de få erfaringer, jeg allerede havde gjort mig; ligesom mange andre, der besøger blæksprutter i offentlige akvarier, havde jeg tit haft en fornemmelse af, at blæksprutten iagttog mig med lige så stor interesse som den, jeg udviste.

Hvordan kunne det lade sig gøre? Det er svært at finde et dyr, der er mere ulig mennesket end en blæksprutte. Deres kroppe er ikke bygget op på samme måde som vores. Vi har: hoved, krop,

lemmer. De har: krop, hoved, lemmer. Deres munde er placeret i armhulerne – eller, hvis man foretrækker at sammenligne deres arme med vores lavere og ikke øvre ekstremiteter, mellem benene. De kan trække vejret i vand. Deres arme er dækket af smidige, behændige sugekopper, en konstruktion, hvis lige ikke ses hos nogen andre pattedyr.

Og ud over, at blæksprutter ligger på den modsatte side af det store ryghvirvelskel, der adskiller dyr med rygrad som pattedyr, fugle, krybdyr, padder og fisk fra alt andet, klassificeres de inden for gruppen af hvirvelløse dyr som bløddyr ligesom snegle og muslinger, dyr, der ikke er synderlig berømte for deres intelligens. Muslinger har ikke engang en hjerne.

For over en halv milliard år siden deltes den slægt, som skulle føre til blæksprutter og mennesker. Jeg spekulerede på, om det var muligt at nå ind til et andet sind på den anden side af skellet.

Blæksprutter repræsenterer den store gåde om De Andre. De virker fuldstændig fremmedartede, og dog omfatter deres verden – havet – en langt større del af Jorden (70 procent af dens overfladeareal; over 90 procent af dens beboelige områder) end landjorden. De fleste af denne verdens dyr lever i havet. Og de fleste af dem er hvirvelløse.

Jeg ville møde blæksprutten. Jeg ville røre ved en alternativ virkelighed. Jeg ville udforske en anden form for bevidsthed, hvis den slags eksisterer. Hvordan føles det at være en blæksprutte? Er det på nogen måde ligesom at være menneske? Er det overhovedet muligt at vide?

Så da akvariets pr-chef kom mig i møde i lobbyen og tilbød at præsentere mig for blæksprutten Athena, følte jeg mig som en privilegeret gæst i en anden verden. Men det, jeg begyndte at opdage den dag, var min egen, kære blå planet – en betagende fremmedartet, forbløffende og forunderlig verden, hvor jeg, efter at have tilbragt et halvt århundrede, det meste af det som naturhistoriker, endelig skulle komme til at føle mig helt hjemme.

Athenas dyrepasser er her ikke. Hvor skuffende; det er ikke alle og enhver, der kan åbne blækspruttebassinet, og det er der en god grund til. En kæmpestillehavsblæksprutte – den største af verdens cirka 250 blækspruttearter – kan med lethed overmande et menneske. Sugekopperne på en stor han måler syv en halv centimeter i diameter, hver eneste af dem kan løfte 13 kilo, og en kæmpestillehavsblæksprutte har 1.600 af dem. Når blæksprutten bider, udløses nervegift og spyt, som kan opløse kød. Værst er det, at blæksprutter kan se deres snit til at stikke af fra et åbent bassin, og en undsluppen blæksprutte udgør et stort problem for både dyret og akvariet.

Heldigvis er der en anden medarbejder, Scott Dowd, som vil hjælpe mig. Scott er en stor fyr i starten af 40'erne med sølvstæk i skægget og glimt i de blå øjne. Han har hovedansvaret for Ferskvandsafdelingen, som ligger længere nede ad gangen forbi Koldtvandsbassinet, hvor Athena bor. Scotts første møde med akvariet var som blebarn, da det åbnede den 20. juni 1969, og han har stort set ikke forladt det siden. Han kender næsten alle akvariets dyr personligt.

Athena er omkring to et halvt år gammel og vejer knap 18 kilo, forklarer Scott, mens han løfter det tunge låg over hendes bassin. Jeg går tre korte trin op ad en lille transportabel stige og læner mig ind over bassinet. Hun er omkring 150 centimeter lang. Hendes hoved – med 'hoved' mener jeg både hendes hoved og kappe, eller krop, for det er der, vi pattedyr forventer, at et dyrs hoved er – er på størrelse med en lille vandmelon. "Eller i hvert fald en honningmelon," siger Scott. "Da hun kom hertil, var det på størrelse med en grapefrugt." Kæmpestillehavsblæksprutten er et af verdens hurtigst voksende dyr. De udklækkes af æg på størrelse med et riskorn og kan på tre år vokse sig både længere og tungere end et menneske.

Da Scott har åbnet bassinlåget, er Athena allerede svævet op fra hjørnet af sit 2.000 liter store bassin for at undersøge os. Hendes krop er rød af begejstring, da hun holder fast i hjørnet med to arme, mens hun folder de andre ud og stiger op til over-

fladen. Hendes hvide sugekopper vender opad som håndfladen på et menneske, der vil give hånd.

“Må jeg røre ved hende?” spørger jeg Scott.

“Ja da,” siger han. Jeg tager mit armbåndsurs og tørklæde af, smøger ærmerne op og stikker begge arme ned til albuerne i det isnende otte grader kolde vand.

Hendes bugtende, geléagtige arme kommer op til overfladen og rækker ud efter mine. Straks efter er mine hænder og underarme omsluttet af adskillige bløde, søgende sugekopper.

Det er ikke alle, der ville bryde sig om det. Naturforsker og opdagelsesrejsende William Beebe væmmedes ved blæksprutters berøring. “Jeg skal altid tage mig sammen, før jeg kan få mine hænder til at gøre deres pligt og tage fat i en tentakel,” indrømmede han. Victor Hugo mente, at sådan en hændelse var en vederstyggelighed, der ville føre til ens undergang. “Frygten har lammet dig; tigreren kan kun fortære dig; men den afskyelige djævelfisk suger livsblodet ud af dig,” skrev Hugo i *Havets Arbejdere*. “Musklernerne svulmer, fibrene i dens krop er forvredne, huden revner under det hæslige tryk, blodet sprøjter ud og blander sig på rædsom vis med savlet fra uhyret, som klæber sig fast til dets offer med utallige, frygtelige munde ...” Frygten for blæksprutter ligger dybt i menneskets psyke. “Intet dyr er mere blodtørstigt, når det gælder at dræbe mennesker i vandet,” skrev Plinius den Ældre i *Naturalis Historia* cirka år 79, “for den slås med ham ved at sno sig om ham, og den omslutter ham med sugekopper og trækker ham fra hinanden ...”

Men Athenas sug er blidt og dog vedholdende. Det trækker i mig som et rumvæsens kys. Hendes melonstore hoved dukker op til overfladen, og hendes venstre øje – blæksprutter har et øje, der er bedre end det andet, ligesom menneskers hænder – drejer sig i øjenhulen for at møde mine. Hendes sorte pupil er en tyk bindestreg i en perleagtig globus. Hendes udtryk minder mig om øjnene på malerier af hinduernes guder og gudinder: fredfyldte, alvidende og tunge af visdom, der strækker sig tilbage til før tidens begyndelse.

“Hun ser direkte på dig,” siger Scott.

Jeg holder hendes glitrende blik og rækker instinktivt ud for at røre ved hendes hoved. “Smidigt som læder, hårdt som stål og koldt som natten.” Sådan beskrev Hugo blækspruttens hud; men til min overraskelse er hendes hoved glat som silke og blødere end budding. Hendes hud er rubin- og sølvfarvet som en nattehimmel, der spejles i et vinmørkt hav. Da jeg aer hende med fingerspidserne, bliver hendes hud hvid. Hvid er den afslappede blækspruttens farve; hos sepiablæksprutten, der er nært beslægtet med den ottearmede blæksprutte, bliver hunnernes hud hvid, når de møder andre hunner, som de ikke behøver at slås med eller flygte fra.

Det er endda muligt, at Athena ved, at jeg er kvinde. Hun-blæksprutter indeholder østrogen ligesom menneskehunner. Måske kan hun smage og genkende mit. Blæksprutter kan smage med hele kroppen, men smagssansen er bedst udviklet i deres sugekopper. Athenas favntag er ualmindelig intimt. Hun rører ved og smager på en og samme gang på min hud og muligvis også musklerne, knoglerne og blodet inden under den. Selv om vi kun lige har mødt hinanden, kender Athena mig allerede på en måde, som ingen før har kendt mig.

Og hun virker lige så nysgerrig som mig. Langsomt overfører hun sit greb fra de mindre ydre sugekopper i spidsen af armene til de større og stærkere, der er tættere på hendes hoved. Jeg står nu bøjet i en vinkel på 90 grader som en halvåben bog på den lille trappestige og indser, hvad der er ved at ske: Hun er stille og roligt ved at trække mig ned i bassinet.

Hvor ville jeg gerne tage med hende, men ak, jeg ville desværre ikke passe ind. Hendes hule ligger under et klippefremspring, som hun kan strømme ind i ligesom vand, men mine knogler og led forhindrer mig i at gøre det samme. Vandet i hendes bassin ville nå mig til brystet, hvis jeg stod op, men den måde, hun trækker i mig på, gør at jeg ville komme ned med hovedet først og bunden i vejret, og mine lufthungrende lunger ville hurtigt smide håndklædet i ringen. Jeg spørger Scott, om

jeg skal prøve at gøre mig fri af hendes greb, og han skiller os forsigtigt ad. Hendes sugeskopper laver slubrende lyde som småbitte svuppere, da hun slipper min hud.

“Blæksprutter? Er det ikke sådan nogle uhyrer?” spurgte min veninde Jody Simpson forskrækket, da vi gik tur med hundene dagen efter. “Var du ikke bange?” Hendes spørgsmål afspejlede snarere den vestlige kulturs almenviden end uvidenhed om naturen.

Frygten for ottearmede kæmpeblæksprutter og deres slægtninge, tiarmede kæmpeblæksprutter, har givet liv til vestlige kunstformer fra islandske legender i det 13. århundrede til det 20. århundredes amerikanske film. Den gigantiske ‘hafgufa’, som “sluger mænd og skibe og hvaler og alt, hvad den kan komme i nærheden af” i den oldnordiske Örvar-Odds Saga, er ganske givet baseret på en form for bløddyr med fangarme, som har ført til myten om kraken. Franske sømænds fortællinger om kæmpeblæksprutter, der angreb deres skib ud for Angolas kyst, blev inspirationskilde til et af de mest kendte billeder af blæksprutter i moderne tid, som sømænd stadig får tatoveret på armene: malakologen Pierre Denys de Montforts ikoniske blyants- og laveringstegning fra 1801 viser en kæmpeblæksprutte, der stiger op af havet og vikler sine arme rundt om og helt op til toppen af alle tre master på en skonnert. Han hævdede, at der fandtes mindst to slags kæmpeblæksprutter og sluttede, at en af dem måtte være skyld i, at hele ti britiske krigsskibe på mystisk vis var forsvundet en nat i 1782. (Montfort blev offentligt til grin, da en overlevende senere afslørede, at de var kængret under en orkan).

I 1830 udgav Alfred Lord Tennyson en sonet om en kæmpe-mæssig blæksprutte, hvis “talløse, enorme polypdyr / med vældige arme spreder det slumrende grønne.” Og det var naturligvis en blæksprutte, der fungerede som nemesis i Jules Vernes franske science fiction-roman fra 1870, *En verdensomsejling under*

havet. Selv om den ottearmede blæksprutte er blevet tiarmet i genindspilningen fra 1954, sagde John Williamson, der filmede undervandsoptagelserne til den første filmatisering fra 1916, dette om romanens oprindelige skurk: "En menneskeædende haj, en kæmpemuræne med giftige hugtænder og en blodtørstig barracuda virker uskadelige, uskyldige, fredelige og endda tiltrækkende i sammenligning med blæksprutten. Ingen ord kan i tilstrækkelig grad beskrive den modbydelige rædsel, der fylder en, når blækspruttens store øjenlågsløse øjne dukker frem af dens mørke, gådefulde hule og stirrer på en ... Det føles, som om sjælen skrumper under dens blik, og koldsveden springer frem på panden."

Jeg var ivrig efter at forsvare blæksprutter mod århundreders karaktermord og svarede min veninde: "Uhyrer? Overhovedet ikke!" Ordbøgernes definition af uhyrer omfatter altid ordene *stor*, *grim* og *skræmmende*. I mine øjne var Athena smuk og mild som en engel. Selv ordet 'stor' er til diskussion, når man taler om blæksprutter. Den største af arterne, kæmpestillehavsblæksprutten, er ikke lige så stor, som den har været. Det kan godt være, at der engang har eksisteret en blæksprutte, hvis armes spændvidde var over 46 meter. Men den største blæksprutte, man har registreret i *Guinness Rekordbog*, vejede 136 kilo, og dens armes spændvidde var ti meter. I 1945 forlød det, at en meget tungere blæksprutte, fanget ud for Santa Barbaras kyst i Californien, skulle have vejede 182 kilo, men skuffende nok viste et fotografi af dyret taget ved siden af en mand kun en spændvidde på seks til seks en halv meter. Disse nutidige kæmper kan dårligt måle sig med deres nærmeste slægtning inden for bløddyrene, den tiarmede kæmpeblæksprutte. Et eksemplar af denne art, som for nylig blev fanget af et newzealandsk skib, der fiskede ud for Antarktis, vejede over 453 kilo og var over ni meter lang. I vore dage begræder folk med hang til uhyrer, at de største ottearmede blæksprutter tilsyneladende blev fanget for over et halvt århundrede siden.

Jody lyttede skeptisk til min snak om Athenas ynde, mildhed

og tilsyneladende venlighed. I hendes øjne kunne en stor, slimet kefalopode ikke være andet end et uhyre. “Sandt nok,” indrømmede jeg og skiftede taktik, “men det er ikke nødvendigvis *dårligt* at være et uhyre.”

Jeg har altid haft en svaghed for uhyrer. Selv som barn havde jeg holdt med Godzilla og King Kong i stedet for dem, der forsøgte at slå dem ihjel. For mig havde uhyrernes irritation virket fuldstændig rimelig. Ingen bryder sig om at blive vækket af en atomekspllosion, så det undrede mig ikke, at Godzilla var gnaven, og hvad King Kong angik, kunne de færreste mænd vel klandre ham for at være tiltrukket af Fay Wray. (Selv om hendes skrigeri i sidste ende ville have afskrækket andre med mindre tålmodighed end en gorilla).

Hvis man så tingene fra uhyrernes synspunkt, gav alle deres handlinger mening. Hemmeligheden lå i at tænke som et uhyre.

Efter vores favntag svævede Athena ned i sin hule, og jeg vaklede de tre trin ned ad trappestigen. Der stod jeg et øjeblik, nærmest svimmel, og fik vejret igen. Det eneste, jeg kunne sige, var “wow.”

“Det var usædvanligt, at hun stak hovedet op til dig,” sagde Scott. “Det overraskede mig.” Han fortalte mig, at de sidste to blæksprutter, som havde boet i bassinet, Truman og hans forgænger, George, kun viste deres arme til en gæst – ikke hovedet.

Athenas adfærd var særlig overraskende på grund af hendes personlighed. Truman og George havde været meget afslappede, mens Athena passede til sit navn, der stammede fra Athene, den græske gudinde for krig og taktik. Hun var en særdeles viljestærk blæksprutte: meget aktiv og tilbøjelig til at blive ophidset, hvilket hun viste ved, at hendes hud blev nopret og rød.

Blæksprutter har individuelle personligheder, hvilket ofte afspejles i de navne, deres dyrepassere giver dem. I Seattle Aquarium kaldte man en kæmpestillehavsblæksprutte Emily Dickinson, da hun var så genert, at hun altid gemte sig bagest i sit

bassin, og publikum så hende så godt som aldrig. Til sidst blev hun sluppet fri i Puget Sound, hvor man i sin tid havde fanget hende. En anden hed Leisure Suit Larry – så snart en dyrepasser havde gjort sig fri af en af hans søgende arme, havde han snoet en eller to til om vedkommende. En tredje blæksprutte fik navnet Lucretia McEvil, fordi hun konstant splittede alt i sit bassin ad.

Blæksprutter ved, at mennesker også er forskellige. Der er nogle, de kan lide, og andre, de ikke bryder sig om. Og de opfører sig forskelligt over for dem, de kender og stoler på. George var en smule mistroisk over for besøgende, men havde været afslappet og venligt indstillet over for sin dyrepasser, teamleder Bill Murphy. Før jeg kom, havde jeg set en video af de to, som akvariet havde lagt på YouTube i 2007. George svømmede rundt i den øvre del af bassinet og smagte blidt på Bill med sine sugeskopper, mens den høje, ranglede dyrepasser bøjede sig ned for at æ og kradse ham. “Jeg betragter ham som en ven,” sagde Bill til kameramanden og kært tegnede Georges hoved. “Jeg har brugt en masse tid på ham, jeg tager mig af ham, og vi ser hinanden hver dag. Nogle synes, at de er klamme og slimede, men jeg holder meget af den. De er ligesom hunde på visse punkter, og jeg nusser og kradser ham også på hovedet. Han er vild med det.”

Blæksprutter er ikke lang tid om at finde ud af, hvem deres venner er. I et forsøg stillede biolog Roland Anderson fra Seattle Aquarium otte kæmpestillehavsblæksprutter over for to ukendte personer iført ens blå uniformer. En af dem fodrede regelmæssigt blæksprutterne, mens den anden altid rørte ved dem med en pind med hårde børster på. Inden for en uge rykkede de fleste af blæksprutterne hen mod den, der fodrede dem, og væk fra den irriterende person, så snart de så dem gennem vandet, uden så meget som at røre ved dem eller smage på dem. Indimellem rettede en blæksprutte sin tragt, en sifon på siden af hovedet, som blæksprutten bruger til at skyde sig gennem vandet med, mod personen, som havde prikket til den med pinden.

En gang imellem udvikler blæksprutter antipati mod visse mennesker. En biolog fra Seattle Aquarium, der havde ansva-

ret for en ellers fredelig blæksprutte, blev hver aften oversprøjtet med isnende koldt saltvand fra tragten. Hun var den eneste, blæksprutten sprøjtede på. Vilde blæksprutter bruger både tragten til at drive sig frem med og til at støde ting fra sig, som de ikke bryder sig om, ligesom når man rydder et fortov med en snefræser. Måske var blæksprutten irriteret over lyset fra biologens lommelygte. En frivillig ved New England Aquarium fik altid samme behandling af Truman, der oversprøjtede hende med saltvand, hver gang han så hende. Senere holdt hun op med at arbejde der for at tage på college, og da hun flere måneder senere kom tilbage på besøg, blev hun med det samme gennemblødt under mødet med Truman, som i hendes fravær ikke havde sprøjtet på nogen.

Visse videnskabsfolk og filosoffer er foruroligede ved tanken om, at blæksprutter skulle have tanker, følelser og personligheder. Først for nylig har mange forskere tilstået selv chimpanser, der er så nært beslægtede med mennesket, at vi kan dele hinandens blod, eksistensen af et sind. Den idé, som den franske filosof René Descartes i 1637 fremsatte om, at det kun er mennesket, der kan tænke (og at det derfor kun er mennesker, der eksisterer i det moralske univers – “Je pense, donc je suis”), er stadig så udbredt i den moderne videnskab, at selv Jane Goodall, en af verdens mest anerkendte forskere, i 20 år ikke turde udgive nogle af sine mest fascinerende iagttagelser af vilde chimpanser. Under sine omfattende studier ved Gombe Stream-reservatet i Tanzania havde hun flere gange set vilde chimpanser, som bevidst narrede andre, for eksempel ved at undertrykke et glædesråb over at have opdaget mad for at forhindre de andre i at finde den. Hendes mangeårige modvilje mod at skrive om det udsprang af frygt for, at andre forskere skulle beskylde hende for at antropomorfisere – at overføre ‘menneskelige’ følelser til – sine deltagere, en dødsynd inden for dyreverdenskab. Jeg har talt med andre forskere fra Gombe, som stadig ikke har udgivet deres resultater fra 70’erne af frygt for, at deres kolleger ikke vil tro på dem.

“Folk undervurderer altid andre arters følelser og intelligens,”

sagde Tony LaCasse, New England Aquariums pr-chef, da jeg havde mødt Athena. “Der er især stærke fordomme over for fisk og hvirvelløse dyr,” istemte Scott. Vi gik på rampen, der snor sig rundt om akvariets hovedattraktion, Giant Ocean Tank med kælenavnet GOT, et tre etager højt og 757.000 liter stort bassin, der illuderer et caribisk klipperev. Hajer, rokker, skildpadder og stimer af tropiske fisk gled forbi som dagdrømme, mens vi brød det naturvidenskabelige tabu og talte om sind, som mange benægter eksistensen af.

Scott kunne huske en blæksprutte, der overgik Goodalls svi-gefulde chimpanser i luskethed. “Vi havde et bassin med en særlig art fladfisk, der stod fire en halv meter fra blæksprutte-bassinet,” sagde han. Fiskene var med i en undersøgelse. Men til forskernes store irritation begyndte de at forsvinde en efter en. En dag tog de synderen på fersk gerning. Blæksprutten var smuttet ud af sit bassin og havde ædt fiskene! Da blæksprutten blev opdaget, “havde hun kigget sig brødebetyngtet til siden og ormet sig væk,” sagde Scott.

Tony fortalte mig om Bimini, en stor nursehajhun, som engang havde boet i Giant Ocean Tank. En dag havde hajen angrebet en af de plettede muræner i bassinet og svømmede rundt med offerets hale stikkende ud af munden. “En af dyk-kerne, som kendte Bimini godt, havde rystet en advarende finger ad hende og slået hende på snuden,” fortalte Tony, hvorefter hun havde reageret ved at gylpe murænen op. (Murænen blev behandlet på stedet af akvariets dyrlæge, men stod desværre ikke til at redde).

Jeg havde engang oplevet noget lignende med vores border collie, Sally, som havde fundet en død hjort i skoven og var begyndt at spise den. Da jeg brummede “Læg den!”, havde hun straks kastet kødet op. Jeg havde altid været stolt over, hvor lydlig hun var. Men en haj?

Hajerne æder ikke alle fiskene i bassinet, for de får nok at spise. “Men en gang imellem spiser eller sårer de andre dyr af andre grunde end sult,” forklarede Scott. Der var engang en

stime pompanoer – lange, tynde, skinnende fisk med rygfinner formet som en le – der lavede ballade tæt på overfladen i Giant Ocean Tank. “De lavede en masse larm og postyr,” sagde Tony. En af sandtigerhajerne for op til overfladen og bed fiskene i finnerne – men ikke for at dræbe eller æde dem. Hajen var tilsyneladende bare irriteret. “Biddet skulle indikere dominans, ikke sult,” sagde Tony.

Denne snak var rent kætteri i manges øjne. Skeptikere gør ret i at påpege, at det er nemt at misforstå dyr, selv dem, der ligner os mest. For mange år siden besøgte jeg Birute Galdikas’ forskerlejr på Borneo, hvor orangutanger, som havde levet i fangenskab, skulle vænnes til junglen. En nyankommen amerikansk frivillig var helt forgabt i de pjuskede, orange aber og for hen til en voksen hun for at give hende et knus. Hunnen tog fat om den frivillige og kastede hende ned på jorden. Kvinden havde ikke forstået, at orangutangen ikke brød sig om, at fremmede greb fat i hende.

Det er fristende at tro, at dyr føler ligesom os, især når vi gerne vil have, at de skal kunne lide os. En ven, som arbejder med elefanter, har fortalt mig om en kvinde, der kaldte sig dyrehvisker, som besøgte en aggressiv elefant i en zoologisk have. Efter sin telepatiske samtale med elefanten sagde hun til dyrepassen: “Elefanten kan virkelig godt lide mig. Han prøver at lægge hovedet i mit skød.” Det mest interessante ved denne interaktion var den del, som dyrehviskeren måske havde forstået: Elefanter lægger fra tid til anden ganske rigtigt hovedet i folks skød. De gør det for at slå dem ihjel. De maser folk med panden på samme måde, som man tværer et cigaretskod ud med skosnuden.

Den østrigsk-britiske filosof Ludwig Wittgenstein skrev i begyndelsen af det 20. århundrede den berømte sætning: “Hvis en løve kunne tale, ville vi ikke kunne forstå den.” Risikoen for at misforstå en blæksprutte er endnu større. Løver er pattedyr ligesom os; blæksprutter er sammensat på en helt anden måde med tre hjerter, en hjerne, der er viklet rundt om halsen, og et lag slim i stedet for hår. Selv deres blod har en anden farve

end vores; det er blå, fordi kobber, ikke jern, transporterer ilt gennem deres krop.

I klassikeren *The Outermost House* skriver den amerikanske naturforsker Henry Beston, at dyr “ikke er brødre, de er ikke underlegne,” men væsener “begavet med videreudviklede sanser, som vi enten har mistet eller aldrig har haft, der lever efter stemmer, som vi aldrig vil høre.” De er, skriver han, “andre nationer, fanget sammen med os i nettet af liv og tid, medfanger af jordens pragt og møje.” Mange mennesker ser ikke kun blæksprutter som andre nationer, men fremmede fra en fjern og faretruende galakse.

Men i mine øjne var Athena mere end en blæksprutte. Hun var et individ – som jeg holdt meget af – og måske også en portal. Hun førte mig ind i en ny tankegang af tanker og forestillinger om, hvordan andre psyker var skruet sammen. Og hun lokkede mig til at udforske min egen planet på en måde, som jeg aldrig havde prøvet før – en verden, jeg knap nok kendte, som hovedsagelig bestod af vand.

Da jeg kom hjem, prøvede jeg i tankerne at afspille mit møde med Athena. Det var svært. Der var så meget af hende overalt. Jeg kunne ikke holde styr på hendes geléagtige krop og hendes otte svævende, gummiagtige arme. Og heller ikke på hendes konstant skiftende farve, form og struktur. Det ene øjeblik var hun højrød og nopret, mens hun det næste var glattere med mørkebrune eller hvide årer. Pletter på forskellige dele af hendes krop skiftede farve så hurtigt – på under et sekund – at hun allerede var ved at skifte til den næste, mens jeg stadig kun havde registreret den forrige. Med sangskriveren John Denvers ord fyldte hun mine sanser.

Hendes arme var ikke hæmmet af led og søgte, snoede, strakte, rakte og åbnede sig i alle retninger på en gang. Hver arm virkede, som om den var et andet væsen med en selvstæn-

dig tankegang. Dette er garanteret sandt i bogstaveligste forstand. Tre fjerdedele af blæksprutters neuroner sidder ikke i hjernen, men i armene. Hvis en arm skilles fra en blækspruttes krop, fortsætter den ofte, som om intet var hændt, i flere timer. Man må gå ud fra, at den afrevne arm kan blive ved med at jage og måske endda indfange bytte – for blot at række det op til en mund, som armen desværre ikke længere hænger sammen med.

En af Athenas sugekopper var nok til at fange min fulde opmærksomhed – og hun havde 1600 af dem. Hver af dem havde travlt med at multitaske, idet de sugede, smagte, greb fat, holdt fast, plukkede og slap. Alle kæmpestillehavsblækspruttes arme har to rækker sugekopper. De mindste sidder på spidserne og de største (syv en halv centimeter i diameter hos hannen, måske fem hos Athena) sidder frem til en tredjedel af munden. Hver sugekop har to kamre. Det ydre har form som en bred sugekop med hundredvis af fine stråleformede riller, der strækker sig ud til kanten. Det indre kammer er et lille hul i midten af sugekoppen, som skaber sugekraften. Hele opbygningen kan bøjes, så den passer til konturerne af det, sugekoppen holder fast i. Hver sugekop kan endda foldes, så den kan knibe på samme måde som menneskers tommel- og pegefinger. De betjenes af individuelle nerver, som blæksprutten kontrollerer frivilligt og uafhængigt af hinanden. Og alle sugekopperne er utrolig stærke. James Wood, som står bag det mangeårige biologi-website The Cephalopod Page, har regnet ud, at en sugekop på syv en halv centimeter i diameter kan løfte 13 kilo. Hvis alle sugekopperne havde samme størrelse, ville blæksprutten kunne løfte 2550 kilo. En anden forsker har regnet ud, at det ville kræve en kraft på et kvart ton at bryde en meget mindre blækspruttes greb. “Dykkere bør være meget forsigtige,” sagde Wood.

Athenas sug på min hud havde været forsigtigt. Eftersom jeg ikke havde været bange, havde jeg ikke gjort modstand mod hendes greb. Det var heldigt, erfarede jeg senere, da jeg talte i telefon med hendes dyrepasser, Bill, for at aftale mit næste besøg.

“Der er mange, der bliver bange,” fortalte han. “Når vi har

besøgende, står der altid nogen klar til at hjælpe, i tilfælde af at vedkommende bliver nervøs. Det vigtigste er at holde blæksprutten i bassinet, for vi kan ikke stå inde for, hvad de kan finde på. Jeg har prøvet at have fire af Athenas arme viklet om mig, og lige så snart man har gjort sig fri af dem, sidder de fire andre der.”

“Sådan nogle dates har vi vist alle sammen været på,” bemærkede jeg.

Athena havde gjort sig umage med at se på mit ansigt, mens hun smagte på mine arme og hænder. Jeg var imponeret over, at hun overhovedet kunne genkende et ansigt, der var så anderledes end hendes eget, og jeg spekulerede på, om Athena havde lyst til at smage på mit ansigt ud over at se på det. Jeg spurgte Bill, om det var tilladt. “Nej,” sagde han bestemt, “de får ikke engang lov til at komme i nærheden af folks ansigter. “Hvorfor ikke? Kan hun trække et øje ud?” “Ja,” sagde Bill. “Det kan hun.” Bill har deltaget i flere frugtesløse tovtrækkerier med blæksprutter, der havde taget fat i håndtagene på rengøringsbørster. “Blæksprutten vinder altid. Man er nødt til at vide, hvad man gør,” sagde han. “Du må ikke lade hende komme i nærheden af dit ansigt.”

“Det føltes, som om hun ville trække mig ned i bassinet,” fortalte jeg.

“Ja, hun kan godt trække dig derned,” sagde han. “Det vil hun også prøve på.”

Jeg var ivrig efter at give hende en chance til. Vi aftalte at mødes en tirsdag, hvor både Bill og hans mest erfarne frivillige, Wilson Menashi, ville være til stede. Scott, og nu også Bill, havde nu begge sagt om Wilson: “Han har et godt tag på blæksprutter.”

Wilson har været ingeniør og opfinder hos Arthur D. Little og har fået mange patenter. En af hans bedrifter var at markedsføre kubisk zirkoniumoxid som simildiamanter. (Det var blevet kunstigt fremstillet af franskmændene, som ikke havde vidst, hvad de skulle bruge det til). Akvariet havde givet Wilson en vigtig opgave: at designe spændende legetøj, som kunne holde den intelligente blæksprutte beskæftiget. “De begynder at kede sig, hvis de ikke har noget at lave,” forklarede Bill. Og det at kede en

blæksprutte er ikke alene ondt, det er også farligt. Efter at have boet sammen med to border collier og en kælegris på 340 kilo ved jeg, at man udfordrer skæbnen, hvis man giver kloge dyr lov til at kede sig. De ender uvægerlig med at bruge tiden på noget kreativt, som man ikke har lyst til, at de skal lave, ligesom Seattle Aquarium opdagede med Lucretia McEvil. I Santa Monica lykkedes det en lille californisk toplettet blæksprutte på knap 20 centimeter at oversvømme akvariets kontor med hundredvis af liter vand ved at eksperimentere med en ventil i sit bassin, hvorved den forårsagede skader for tusinder af dollars, da de splinterne, økologiske gulve blev ødelagt.

En anden fare ved kedsomhed er, at blæksprutter kan finde på at tage hen til mere spændende steder. De er de rene Houdinier, når det gælder om at stikke af fra deres indhegninger. L.R. Brightwell fra den marinbiologiske station i Plymouth, Storbritannien, stødte engang på en blæksprutte, der var på vej ned ad trappen klokken halv tre om natten. Den havde rømmet sit bassin på stationens laboratorium. En blæksprutte var engang blevet fanget og efterladt på dækket af en trawler i Den Engelske Kanal. Det lykkedes den at bugte sig væk fra dækket, ned ad trappen og ind i en kahyt, hvor den flere timer efter blev fundet i en tekande. En anden blæksprutte, som boede i et lille bassin hos en privatperson på Bermuda, skubbede bassinlåget af, gled ned på gulvet, klatrede ned fra en veranda og begav sig på vej hjem til havet. Den havde bevæget sig 30 meter, før den sank om på græsplænen, hvor den blev angrebet af en flok myrer og døde.

En endnu mere overraskende hændelse skete i juni 2012, da en sikkerhedsvagt ved Monterey Bay Aquarium i Californien fandt en bananskræl på gulvet foran Shale Reef-udstillingen klokken tre om natten. Bananskrællen viste sig ved nærmere eftersyn at være en sund og rask rød blæksprutte på størrelse med en knytnæve. Vagten fulgte slimsporet og lukkede blæksprutten ind i den udstilling, den var kommet fra. Men det chokerende var, at ingen i akvariet var klar over, at man havde en rød blæksprutte i Shale Reef-udstillingen. Blæksprutten var angri-

velig kommet dertil som blind passager på en sten eller svamp, der blev en del af udstillingen, og var vokset op i akvariet, uden at nogen havde kendt til dens eksistens.

For at undgå katastrofer udviser personalet i akvarierne stor omhu for at konstruere flugtsikre låg til blækspruttebassinerne og prøver at opfinde måder at holde blæksprutterne beskæftiget på. I 2007 sammensatte Cleveland Metroparks Zoo en håndbog om blæksprutter med ideer til, hvordan man kunne underholde de kloge dyr. Nogle akvarier gemmer mad inden i en Mr. Potato Head og lader blæksprutten skille dukken ad. Andre giver dem legoklodser. Hatfield Marine Center ved Oregon State University har opfundet en anordning, som giver blæksprutten mulighed for at male ved at trække i nogle håndtag, der sprøjter maling på et lærred, som kommer på auktion for at skaffe midler til vedligeholdelsen af blækspruttebassinet.

I Seattle Aquarium var kæmpestillehavsblæksprutten Sammy glad for at lege med en plasticbold, som var sat sammen af to dele og var på størrelse med en basketballbold. En dyrepasser lagde mad i bolden, men opdagede senere til sin overraskelse, at blæksprutten ikke alene havde åbnet bolden; den havde også *sat den sammen igen*, da den var færdig. Et andet stykke legetøj bestod af den slags plasticrør, som mus godt kan lide at løbe igennem. Men i stedet for at stikke armene ind i rørene, som dyrepasserne havde forventet, skilte Sammy delene ad – og da han var færdig, gav han dem til sin ven i bassinet, en søanemone. Søanemonen, der ligesom resten af sin art ikke har nogen hjerne, holdt fast i delene med tentaklerne et stykke tid, hvorefter den førte dem op til munden og til sidst spyttede dem ud.

Men Wilson var langt foran. Han satte sig for at lave et sikkert stykke legetøj, der var blækspruttens intelligens værdigt, længe før den første underholdningsbog blev udgivet for mange blæksprutter siden.

Wilson udtænkte i sit laboratorium hos Arthur D. Little tre gennemsigtige plexiglasæsker med forskellige låse. Den mindst af dem har en skudrigel, som man skal vride for at låse, ligesom

dem på hestebokse. Man kan lægge en levende krabbe – en af livretterne – ind i æsken og lade være med at låse låget. Blæksprutten løfter låget. Når man låser låget, finder blæksprutten uvægerlig ud af, hvordan man åbner det. Så er det tid til at tage den anden æske i brug. Denne har en rigel, der skal skydes mod urets retning for at sidde fast i holderen. Man lægger krabben ned i den første æske og låser denne ned i den anden æske. Blæksprutten finder ud af det. Til sidst er der den tredje æske. Den har to forskellige klinker: en rigel, der skydes ind for at låse, og en med et håndtag, der forsejler låget ligesom et gammeldags sylvetøjsglas. Ifølge Bill kan dyret åbne alle fire låse på tre til fire minutter, når først det har “fattet det”.

Jeg glædede mig til at møde Bill og Wilson og var ivrig efter at høre, hvad de kunne fortælle mig. Men det, jeg glædede mig allermost til, var at møde Athena igen og finde ud af, hvordan hendes adfærd var over for folk, som hun kendte. Jeg spekulerede på, om hun ville genkende mig.

Bill tager imod mig i akvariets forhal. Han er 32 år gammel, 1.95 høj, slank og stærk, med kort, brunt hår og et smil, der overtager hele hans ansigt og laver smilerynker omkring øjnene. Tentakler snor sig under højre ærme på hans grønne arbejdsskjorte – en tatovering af en portugisisk orlogsmænd, en brandmand med et azurblåt sejl. Vi går op ad trappen til akvariets café og dernæst ad personaletrappen til Koldtvandsbassinet, som Bill bestyrer. Han har ansvaret for 15.000 dyr, lige fra hvirvelløse dyr som Athena, søstjernerne og søanemonerne til kæmpehummere, truede skildpadder, den gådefulde, ældgamle havmus, også kaldet spøgelseshaj – en dybvandsart med kindtænder i stedet for flænsetænder, hvis bruskart forgrenede sig fra hajfamilien for 400 millioner år siden. Bill kender alle de dyr, han har ansvaret for, personligt. Han har kendt mange af dem, siden de blev født (eller udklækket eller okuleret), og mange andre har

han fanget på ekspeditioner til Maines eller Pacific Northwests kolde farvande.

Wilson er her allerede. Han er meget mindre end Bill, slank og tavs med et mørkt overskæg, en hårgrense, der vidner om, at han har næsten voksne børnebørn, og en mellemstlig accent, som jeg ikke rigtig kan placere. Han ser meget yngre ud end sine 77 år.

Klokken er næsten 11, og det er tid til at fodre Athena. En skål med 12 centimeter lange, sølvglinsende loddefisk står og venter på hende på låget af bassinet ved siden af. Vi må ikke lade hende vente.

Mændene løfter det tunge låg og sætter det fast til en krog for at holde bassinet åbent. Låget er dækket af et fint trådned, som er tilpasset, så det dækker bassinets komplicerede omrids nøjagtigt, en foranstaltning, som man har perfektioneret under arbejdet med adskillige blæksprutter for at forhindre, at de stikker af. Bill går fra mig og Wilson for at tage sig af andre ting i bassinet, og Wilson træder op på den lille trappestige og læner sig ind over bassinet.

Athena stiger op fra sin hule som damp fra en tekande. Hun kommer til Wilson så hurtigt, at jeg udstøder et gisp – meget hurtigere, end da hun kom op for at hilse på mig.

“Det er, fordi hun kender mig,” siger Wilson og stikker hænderne ned i det kolde vand for at sige goddag.

Athenas hvide sugekopper danner en bue hen over vandoverfladen og griber fat i Wilsons hænder og underarme. Hun ser på ham med sit sølvglinsende øje og overrasker mig: Hun drejer rundt som en hundehvalp, der viser sin mave frem. Wilson rækker en af de midterste sugekopper på den nærmeste fangarm en fisk. Det ser ud, som om maden føres mod hendes mund på et transportbånd, idet hun bevæger den fra sugekop til sugekop. Jeg er spændt på at se ind i hendes mund og få et glimt af hendes næb, men jeg bliver skuffet. Fisken forsvinder ligesom trinene for enden af en rulletrappe. Wilson siger, at han aldrig har set en blæksprutte vise sit næb frem.